

ilahiyat akademi

Sayı: 18, 2023, 259-277.

Issue: 18, 2023, 259-277.

Kur'ân'a Göre Cennette Tecrübe Edilecek Olumlu Psikolojik Yaşantılar ve Bunların İnananların Psikolojisi Üzerindeki Etkileri

Positive Psychological Experiences to be Experienced in Heaven According to the Quran and Their Effects on the Psychology of Believers

Mustafa Demir

Dr. İl Müftü Yardımcısı, Diyanet İşleri Başkanlığı Ardahan Müftülüğü.

Dr. Provincial Deputy Mufti, Presidency of Religious Affairs, Ardahan Mufti Office.

Ardahan/Türkiye

mustafa.demir6@diyanet.gov.tr | ORCID: [0000-0001-6139-7417](https://orcid.org/0000-0001-6139-7417) | ROR ID: [007x4cq57](https://ror.org/007x4cq57)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş Tarihi Date Received

22 Haziran 2023 22 June 2023

Kabul Tarihi Date Accepted

30 Ekim 2023 30 October 2023

Yayın Tarihi Date Published

26 Aralık 2023 26 December 2023

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned with Turnitin software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Mustafa Demir).

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mustafa Demir).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır. Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Demir, Mustafa. "Kur'ân'a Göre Cennette Tecrübe Edilecek Olumlu Psikolojik Yaşantılar ve Bunların İnananların Psikolojisi Üzerindeki Etkileri". *İlahiyat Akademi* 18 (Aralık 2023), 259-277. DOI: [10.52886/ilak.1318382](https://doi.org/10.52886/ilak.1318382)

Atıf/ Cite as

Demir, Mustafa. "Positive Psychological Experiences to be Experienced in Heaven According to the Quran and Their Effects on the Psychology of Believers". *Theological Academia* 18 (December 2023), 259-277. DOI: [10.52886/ilak.1318382](https://doi.org/10.52886/ilak.1318382)

Öz

İnsanların düşüncelerini, arzularını, duygularını ve hayallerini kuşatan bir iç dünyaları vardır. Geleceğini güven altına alma düşüncesi, ölümsüzlük isteği, bolluk ve bereket içerisinde yaşama, acılardan uzak durma, daima mutlu olma, yorgunluk, usanç hissetmeme, uykuya ihtiyaç duymama, sağlıklı gençler olarak ebediyen serbestlik, huri ve gılmanlardan oluşan harikulade güzellikteki sohbet arkadaşlarıyla birlikte olma, eşsiz cennetlerde hoşnut bir şekilde, refah içerisinde yaşama insanların gizli veya açık hissettiği ve ifade ettiği arzularındandır. Kendisine samimi olarak iman eden, salih amellerle ve ibadetlerle hayatını sürdüren insanlara cennette bu vb. isteklerini vereceğine dair Allah'ın vaadi bulunmaktadır. Dolayısıyla insanların ona ibadet ve itaat etmeleri, bu dünyadaki nimetleri terk etmeleri, cennette bu dünyadaki nimetlerle asla kıyaslanamayacak derecede güzellikteki nimetlere kavuşacaklarına dair inanca sahip olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Makale insanın duygularına, arzularına, derin iç âlemine işaret eden âyetlerin insanları inanç ve ibadetlere daha fazla önem vermeye yönlendirdiğini, iyi davranışlar yapmaya motive ettiğini ve ruh sağlığına önemli katkılar sunduğunu ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca bu makale cennet ile ilgili âyetlerin anlaşılması konusunda tefsir ilmine katkı sunacağı kanaatindeyiz. Kur'an getirmiş olduğu emir ve yasaklarla dünya hayatında da diğer âlemde de bütün insanların saadet içerisinde, huzurlu, erdemli, güzel bir hayat yaşamalarını hedeflemiştir. Ancak dünyadaki mutluluğun bazı yönleriyle eksik olacağı da bir gerçektir. Mutlak anlamda mutluluk ebedî âlemde, cennette mümkündür. İşte bu gerçeği yani cennette ebedî bir hayatın olduğunu bilmesi, yaptıklarının karşılığını göreceğine dair inanca sahip olması insanın karamsarlığa, anlam boşluğuna ve psikolojik bunalımlara düşmesine engel olmaktadır. İnsanın psikolojik ihtiyaçları giderilemediği zaman güven duygusu kalmayacak, bunun yerini korku, çaresizlik, güçsüzlük, zayıflık duyguları kaplayacak ve sonuçta psikolojik eziklik duygusuyla ruhsal yapısında hastalıklar meydana gelme ihtimali olacaktır. Kur'an'da cennetin nimetleri farklı yönleriyle, canlı, somut bir şekilde, vurgulu ifadelerle, detaylı olarak beyan edilmiştir. Buna göre cennetteki nimetler arzuların ve dileklerin sonuna kadar gerçekleştirildiği kusursuz, tükenmez ve ebedî nimetler iken; dünyadaki nimetler ise ihtiyaçlara göre belirlenmiş, kusurlu, tükenir ve geçicidir. Söz konusu âyetlerde Yüce Allah'ın sınırsız cennetler ile ödüllendirmesinin inanan bir insan hayatının her döneminde psikolojisi ve pratik sahadaki amelleri üzerinde önemli bir etkisi, teşvik edici bir yönü vardır. Cennetin hayalleri süsleyen nimetlerini anlatan âyetler, insanın günlük hayatından insanî ilişkilerine, ahlakî davranışlarından değer hükümlerine kadar her şeyini etkilemiştir. Bu gerçeğin ışığında araştırmamızda, âyetlerde belirtilen cennette verilecek nimetlerin insanların iç dünyalarına, ruh sağlığına olumlu yönde etkilerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada mutluluk, hüznün, korku, elem, ebedî yaşam, yiyecekler, içecekler, giyecekler, ziynet eşyaları, eşler, nezih mekânlar, yorgunluk, usanma, kötü hasletler vb. konular ele alınmış, bu konular çerçevesinde hayal ötesi ve sınırsız nimetlerle dolu olan cennetin insan psikolojisi üzerindeki olumlu katkısı âyetler çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Cennet, Nimet, Psikoloji.

Abstract

People have an inner world that encompasses their thoughts, desires, emotions, and dreams. The idea of securing your future, the desire for immortality, living in abundance, staying away from pain, always being happy, not feeling tired or bored, not needing sleep, eternal freedom as healthy young people, being with wonderfully beautiful chat friends consisting of houris and gilmans, unique living in peace and prosperity in heaven are the desires that people secretly or openly feel and express. Allāh has promised that he will grant such desires in paradise to people who sincerely believe in him and live a life of righteous deeds and worship. Therefore, people's worship and obedience to Allāh and their abandonment of the blessings of this world may stem from their belief that they will receive blessings in heaven that are incomparable to the blessings of this world. The article is important in terms of revealing that the verses that point to people's emotions, desires, and deep inner world direct people to give more importance to beliefs and worship, motivate them to do good behaviour and make significant contributions to mental health. Additionally, this article will contribute to the science of tafsīr in understanding the verses about heaven. With the commands and prohibitions it brought, the Qur'ān aims to ensure that all people, both in this world and in the other world, live a happy, peaceful, virtuous and beautiful life. However, it is also a fact that the happiness in the world will be lacking in some aspects. Absolute happiness is possible in the eternal world, in heaven. Knowing this truth, namely that there is eternal life in heaven, and having the belief that one will be rewarded for one's deeds, prevents a person from falling into pessimism, a lack of means and psychological depression. When a person's psychological needs cannot be met, there will be no sense of trust, instead, feelings of fear, helplessness, powerlessness and weakness will take over, and as a result, diseases will occur in the spiritual structure due to the feeling of psychological defeat. In the Qur'ān, the blessings of heaven are described in detail, in different aspects, in a vivid, concrete way, with emphatic expressions. Accordingly, while the blessings in heaven are perfect, inexhaustible and eternal blessings where desires and wishes are fulfilled to the end; The things in the world are imperfect, exhaustible and temporary blessings determined according to needs. In the verses in question, Almighty Allāh's reward with unlimited heavens has a significant impact and an encouraging aspect on human psychology and practical deeds in every period of life. Verses describing the dreamy blessings of heaven have affected everything from human daily life to human relations, from moral behaviour to value judgments. In the light of this fact, our research aims to reveal the positive effects of the blessings that will be given in heaven mentioned in the verses on people's inner worlds and mental health. In this study, happiness, sadness, fear, pain, eternal life, food, drinks, clothing, jewellery, spouses, decent places, tiredness, weariness, bad traits, etc. are discussed. Within the framework of these topics, the positive contribution of heaven, which is full of beyond imagination and unlimited blessings, on human psychology was tried to be revealed under the light of verses.

Keywords: Tafsīr, Qur'ān, Heaven, Blessing, Psychology.

Giriş

Ahret hayatı Kur'ân'ın temel konularından biri olup geniş bir şekilde anlatılmıştır. İnsanların dünyada yaptıklarından hesaba çekileceği, inkâr edenlerin cehenneme girecekleri ve azaba müstehak olacakları diğer taraftan iman edenlerin ise cennete girecekleri ve nimetlere kavuşacakları ifade edilmiştir. Ayrıca ahiret hayatının ebedî olduğu belirtilmiştir. Bu çalışma âyetlerde anlatılan ahiret hayatında cennette verileceği vaad edilen nimetlerin inananları nasıl motive edip cenneti arzulamaya teşvik ettiğini ortaya koymayı, ayrıca cennetin anlatıldığı âyetlerin anlaşılmasına katkı sunmayı hedeflemektedir.

Cennetteki nimetler arzuların ve dileklerin sonuna kadar gerçekleştirildiği kusursuz, tükenmez ve ebedî nimetler iken; dünyadakiler ihtiyaçlara göre belirlenmiş, kusurlu, tükenir ve geçici nimetlerdir. Bu nedenle mü'minler cennete kavuşmak için çaba sarf etmiş, başlarına gelen her türlü sıkıntıya, zorluğa sabretmiş, bu dünyadaki meydana gelen her hadisenin imtihanın bir parçası olduğuna inanmıştır. Çünkü âyette Allah'ın korkuyla, açıklıkla ve ayrıca mallardan, canlardan ve ürünlerden eksilterek imtihan edeceği, bütün bu sıkıntı ve zorluklara karşı sabredenlere mükâfat yurdunun olduğu açık bir şekilde ifade etmiştir.¹ Ayrıca mü'minlerin dünyanın geçici olduğu bilincine sahip olmaları, ahiret hayatına olan inançları, yeniden dirilişten sonra hesaba çekilme şuuru davranışlarına daha da dikkat etmelerini sağlamış, onların psikolojileri üzerinde olumlu etkisi olmuştur.

Dünyadaki nimetler, lezzetler, bütün mutluluklar geçici olup cennetteki asıllarına işaret etmektedir. Cennetteki nimetler ise hayallerin yetişemeyeceği güzelliكتedir. Mü'minler, dünyada iken “keşke şu da olsaydı” diye düşündüğü, arzuladığı her şeyi, “ol” deyince olduran, lütuf sahibi Allah'ın cennette kendilerine ikram edeceğine inanmaktadır. Zira Zuhruf 71. âyette bu ikramın, gözlerin ve gönüllerin beğendiği, arzuladığı her türlü nimet olduğu ve sonsuza kadar orada kalınacağı açıkça belirtilmektedir.² Neseî (ö. 710/1310) bu âyette nimetlerin tamamının kastedildiğini, bazı nimetlerin insanların arzuladığı bazılarının ise görmekten zevk aldığı nimetler olduğunu söylemektedir.³ İbnü'l-Cevzî de (ö. 597/1201) Allah'ın cennet nimetlerini “canların çektiği ve gözün görmekten hoşlandığı her şey” şeklinde iki vasıfla vasıflandırdığını ifade etmektedir.⁴ Cennette arzulara uygun nimetlerin olduğunu ifade eden birçok âyet ve hadis bulunmaktadır.⁵ Alimler, meleklerin dâhi tahayyül edemeyeceği ikramların

¹ el-Bakara 2/155.

² ez-Zuhruf 43/71.

³ Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Neseî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, thk. Yusuf Ali Bedevî (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1419/1998), 3/281.

⁴ Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr*, thk. Abdürrezzak el-Mehdî (Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1422), 4/83.

⁵ Âyetler için bakınız: el-Furkân 25/16; es-Secde 32/17; Fussilet 41/31. Hadis için bk. Ebü Abdullâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, thk. Muhammed Zühreir b. Nasr, şrh. Mustafa Dîb el-Buğa (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât: 1422/2001), “Tefsîr” 32/1 (No. 4780); Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-

hazırladığını ifade etmişlerdir.⁶ Râgıb el-İsfahânî (ö. 502/1108) yukarıda geçen Secde sûresi 17. âyetten yola çıkarak cennetteki nimetlerin algı ve tasavvurun üstünde olması nedeniyle “cennet” diye isimlendirildiğini belirtmiştir.⁷ Cennetin hayalleri süsleyen nimetlerini anlatan âyetler, insanın günlük hayatından insanî ilişkilerine, ahlakî davranışlarından değer hükümlerine kadar her şeyini etkilemiştir.⁸ Dolayısıyla bu çalışmada cennet ile ilgili âyetlerin her yönden etkisine değil insanın ruh sağlığına olumlu yönde etkilerini inceleyeceğiz.

1. Kur'ân'da Cennet ve Cennetin İnsan Psikolojisiyle İlişkisi

İnsanı “en güzel şekilde yaratan”⁹, her şeyi bilen Allah¹⁰, onun için görme, işitme duyularını var ettiği¹¹ gibi onun iç dünyasına ve davranışlarına yön veren duygularını da var edendir. O, insana ve his dünyasına dair hakikatleri vahiy yoluyla bildirmiştir. Dolayısıyla çok farklı duygularla donatılan insanın psikolojisine olumlu ve olumsuz yönde etki eden faktörleri tespit edebilmek için Kur'ân'a bakmak hayati bir öneme sahiptir. İslâm dünyasında “İlmü'n-Nefs” ve “İlmü Ahvâlî'r-Ruh” diye isimlendirilen¹² psikoloji günümüzde, “insanın zihinsel süreçlerini ve davranışlarını, davranışların altında yatan asıl sebepleri akademik ve uygulamalı bir şekilde inceleyen bilim” olarak tanımlanmıştır.¹³ İnsan psikolojisi genelde rahat, bolluk, huzur ve güvenli bir ortamı arzulamaktadır. İslâmî literatürdeki cennetin karşılığı, uzak doğu dinlerinde adına “Nirvana”¹⁴ denilen mekâna benzese de tam karşılığı olmayıp eşdeğer kavramlar değildir.

Cennet kelimesi sözlükte bitkileri ve ağaçları ile toprağı kaplayan bahçe¹⁵ anlamına gelmektedir. Kur'ân'da naîm, adn, firdevs, ravza, dâru'l-mukâme, dâru's-

Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *el-Câmi'u's-şâhîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâki (Beirut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arab, ts.), “Cennet” 2-5 (No: 2824).

⁶ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1992), 14/420.

⁷ Ebû'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed Râgıb el-İsfahânî, *Müfredat fi garîbi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Seyyid Keylânî (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 98.

⁸ Celal Kırca, *Kur'ân-ı Kerim'de Fen Bilimleri* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1984), 180.

⁹ et-Tîn 95/4; et-Teğâbün 64/3.

¹⁰ Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı Meal-Tefsir*, çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 1999), 3/1170.

¹¹ el-İnsân 76/2.

¹² İlhan Kutluer, “İlmü'n-Nefs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 22/148.

¹³ Rod Plotnik, *Psikolojiye Giriş*, çev. Tamer Geniş (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009), 4.

¹⁴ Fatih Şahin, *Budizm'de Nirvana Anlayışı* (Kayseri: Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 51-61; Osman Cilacı, *İlahi Dinlerde Cennet İnanç* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1991), 71-72.

¹⁵ İsfahânî, *el-Müfredat*, 98; Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beirut: y.y., 1414/1994), 13/92; M. Süreyya Şahin, “Cennet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), 7/374.

selâm, dâru'l-âhire, dâru'l-muttekin, cennetü'l-huld, me'va, ukbe'd-dâr ve hüsnâ¹⁶ isimleriyle yer almaktadır ve ölümden sonraki ebedî mutlu olunacak mekânı anlatmaktadır.

Kur'ân'da cennet yüz kırk yerde geçmektedir. Bu kelime yetmiş yerde müfred, sekiz yerde ikil ve altmış yerde cem' /çoğul olarak ifade edilmiştir.¹⁷ Buralarda üç farklı anlamda kullanılmıştır: Yirmi beş âyette bahçe, bostan ve bağ anlamına gelmektedir.¹⁸ Altı âyette Hz. Adem (a.s.) ve Hz. Havva'nın ilk yaşadıkları mekânı ifade etmektedir.¹⁹ Diğer yüz on altısında ise terim anlamı olan ebedî saadet yurdu anlamında kullanılmıştır.

Cennette et, su, süt, bal, şarap, bağlar, bahçeler, meyveler, nehirler, evler, çadırlar, köşkler, saraylar, divanlar, tahtlar, koltuklar, yastıklar, minderler, huriler, hizmetçiler, elbiseler, ziynetler, eğlenceler²⁰ olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca cennette üzüntü, korku, kin, yorgunluk, usanç, aşırı sıcak, aşırı soğuk, boş söz, yalan²¹ gibi olumsuz şeylerin olmadığı da zikredilmektedir.

Kur'ân'da cennet farklı yönleriyle, canlı, somut bir şekilde ve vurgulu ifadelerle anlatılmıştır. Cennet hakkında geniş bilgiler verilmekle birlikte cennetin tüm özellikleri verilmemiştir. Ancak insanların cennetle ilgili merak ettikleri bilgiler onları tatmin edecek bir şekilde açıklanmıştır. İnsanların daha iyi kavrayabilmeleri için, dünyadaki nimetlerden örneklerle mecâz ve teşbih yapılarak, semboller kullanılarak anlatılmıştır.²² Bir anlamda sembolik bir dil kullanılmıştır. Çünkü insanın anlama ve algılaması genelde somut varlıklar ve sembolizm²³ üzerinden gerçekleşmektedir. Kur'ân'da cennet tasvir edilirken insanların anlayacağı bir üslup kullanılmıştır. Yani gaybî bir konu insan zihninin algılayabileceği bir seviyeye

¹⁶ el-En'âm 6/127; Yûnus 10/25; er-Ra'd 13/23; el-Kehf 18/107; el-Mü'minûn 23/11; el-Furkân 25/15; er-Rûm 30/15; Fâtır 35/35; eş-Şûrâ 42/22; en-Necm 53/14, 15; el-Beyyine 98/8. Cennetin isimleri için bk. Galip Türcan, *Kur'an'da Ahiret İnanç* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002), 264-268.

¹⁷ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mucemü'l-müfrehes li-el-fâzi'l-Kur'âni'l-kerim* (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Misriyye, 1998), "cnn", 180-182.

¹⁸ el-Bakara 2/265, 266; el-En'âm 6/99, 141; er-Ra'd 13/4; el-İsrâ 17/91; el-Kehf 18/32, 33, 35, 39, 40; el-Mü'minûn 23/19; el-Furkân 25/8; eş-Şuarâ 26/57, 134, 147; Sebe' 34/15, 16; Yâsîn 36/34; ed-Duhân 44/25; Kâf 50/9; er-Rahmân 55/46; el-Kalem 68/17; el-Meâric 70/35; en-Nebe 78/16.

¹⁹ el-Bakara 2/35; el-A'râf 7/19, 22, 27; Tâhâ 20/117, 121.

²⁰ el-Bakara 2/25; Âl-i İmrân 3/15, 136, 195, 198; en-Nisâ 4/13, 89, 100; et-Tevbe 9/72; Yûnus 10/9; er-Ra'd 13/35; İbrâhîm 14/23; en-Nahl 16/31; el-Kehf 18/31; Tâhâ 20/76; el-Hac 22/14, 23; el-Furkân 25/10; el-Ankebût 29/58; er-Rûm 30/15; Fâtır 35/33; Yâsîn 36/57; es-Saffât 37/42, 46, 48; Sâd 38/51; ez-Zuhuf 43/70, 73; ed-Duhân 44/53, 54; Muhammed 47/12, 15; el-Fetih 48/5; et-Tûr 52/20, 22, 24; er-Rahmân 55/48, 52, 54, 68, 72, 74, 76; el-Vâkıa 56/20, 21, 23, 28, 29, 31, 32, 33, 34; el-Hadîd 57/12; el-Mücâdele 58/22; es-Saf 61/12; et-Teğâbün 64/9; et-Talâk 65/11; et-Tahrîm 66/8, 11; el-İnsân 76/21; en-Nebe 78/32; el-Burûc 85/11; el-Ğaşiye 88/15, 16; el-Beyyine 98/8.

²¹ el-Bakara 2/38, 62, 112, 262, 274, 277; Âl-i İmrân 3/170; en-Nisâ 4/57; el-Mâide 5/69; el-En'âm 6/48; el-A'râf 7/35, 43, 49; Yûnus 10/62; el-Hicr 15/48; Fâtır 35/35; ez-Zümer 39/61; ez-Zuhuf 43/68 el-Ahkâf 46/13; et-Tûr 52/23; el-Vâkıa 56/25; el-İnsân 76/13; en-Nebe 78/35.

²² Hayati Aydın, *Kur'an'da Psikolojik İknâ* (Ankara: Fecri Yayınları, 2016), 64, 74.

²³ Turan Koç, *Din Dili* (İstanbul: İz Yayınları, 2013), 88-110.

indirgenerek anlatılmıştır. Nitekim “*Muttakilere vaad edilen cennetin misâli şöyledir.*”²⁴ âyetin tefsirinde Zemahşerî (öl. 1074-1144), bu yöntemin algılayışımızın üzerinde olan şeylerin, tecrübe ile öğrendiğimiz bir şey ile örneklendirme yöntemi olduğunu zikretmektedir.²⁵ Onun bu yorumu cennet ile ilgili tasvirleri anlamada göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur.

İnsanı yaratan Allah'tır ve insana şah damarından daha yakındır.²⁶ İnsanın olumlu olumsuz özelliklerini, karakterini, kalbinden geçirdiklerini en iyi bilen O'dur. Bu nedenle O, Kur'ân'ın değişik yerlerinde insanı, onun yaratılışını, yaratana ve yaratılan varlıklara karşı görevlerini, ruhî ve psikolojik yönlerini, değişen ve değişmeyen vasıflarını konu edinmiştir.²⁷ Ayrıca O, psikolojinin de ilgi alanı olan, insanın zaaf ve kabiliyetlerini, fitrî özelliklerini, alışkanlıklarını, davranışlarını ele almıştır.²⁸

Kur'ân insanın ruhsal doğasına çok önem vermiştir. Nitekim insanların Allah'ın kendilerini yarattığı fitrata, dine dönmelerini anlatan²⁹ ve cennetin çok geniş olduğunu³⁰ bildiren âyetler bu gerçeği ifade etmektedir. Râzî, Zeccâc'ın (öl. 311/923) bu âyeti yorumlarken insanlar için genişliğin, ancak yer ve gökler kadar olduğunu dolayısıyla burada Kur'ân'ın insanın kavrayışına ve psikolojisine uygun bir anlatım kullandığını söylemiştir.³¹ Yani âyette cennetin sonsuzluğu, genişliği insanlar tarafından bilinen varlıklara benzetilerek (gök ve yer) ifade edilmiş olmaktadır. Muhammed suresi 15. âyette “*cennetin meseli/örneği*” ifadesi kullanılmıştır. Bu da cennetin ancak insanların bildiği varlıklarla anlaşılabilceğine ve bunun psikolojilerine daha uygun olacağına bir örnektir. Ayrıca cennet, Zemahşerî'nin ifadesiyle dikkat çekici, hayranlık verici bir güzelliğe sahiptir.³²

İnsanın fitratı gereği bazı şeyler kendisine süslü gösterilmiştir. Kur'ân'da insanların çoğunun dünya hayatında kendilerine geçici olarak faydalanmak üzere sunulan altını, gümüşü, arazileri, hayvanları arzuladığı belirtilmiştir.³³ Kur'ân'da

²⁴ er-Ra'd 13/35.

²⁵ Ebu'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hâkâiki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd – Ali Muhammed Muavviz (Riyâd: Mektebetu'l-Ubeykân, 1998), 3/355.

²⁶ Kâf 50/16.

²⁷ Muhammed Osman Necatî, *Kur'ân ve Psikoloji*, çev. Hayati Aydın (Ankara: Fecr Yayınları, 1998), 19; Mehmet Şanver, “Dinî Tebliğ ve Eğitim Açısından Kur'ân'da İnsan Psikolojisi ve Özellikleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (Ocak 2001), 137; Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur'ân'ın Psikolojik Tefsiri”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2011/2), 3-4; Necatî Kara, *Bir İletişim Aracı Olarak Kur'ân'da Beden Dili* (İstanbul: Bilge Yayınları, 2004), 70.

²⁸ Celal Kırca, *Kur'ân ve Bilim* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1996), 22; Hüseyin Emin Sert, *Kur'ân'da İnsan Tipleri ve Davranışları* (İstanbul: Bilge Yayınları, 2003), 14.

²⁹ er-Rûm 30/30.

³⁰ el-Hadîd 57/21.

³¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb* (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981), 29/205.

³² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/522.

³³ Âl-i İmrân 3/14.

zikredilen cennetin güzellikleri insanların bu arzularına benzer özellikte olmakla birlikte cennetteki nimetler mahiyet itibariyle dünyadakilerle kıyaslanamayacak derecede farklı ve üstündür. Nitekim cennet ile ilgili âyet ve hadisleri değerlendiren İbn Kayyim, cennetteki nimetleri zikrettikten sonra bunların dünyadaki nimetlerle sadece isim benzerliği olduğunu belirtmektedir.³⁴ İnsan bildiği, gördüğü somut varlıklardan hareketle, metafizik varlıkları kavrayabilmektedir. Metafizik bir varlık olan cennet de bu minvalde değerlendirilmekte, insanın anlayışına, kavrayışına, psikolojisine uygun bir şekilde anlatılmaktadır.

Bizzat insana hitap eden bir kitap olan Kur'ân'ın bütün emir ve yasaklarıyla asıl amacı, insanların bu dünyadaki mutluluğunun yanında, ebedî mutluluğa ulaşmalarını sağlamaktır. Ancak şu da bir gerçektir ki dünyevî mutluluk, bazı yönleriyle eksik kalmaktadır. Eksiksiz ve ebedî bir mutluluk ancak cennette mümkündür.

Mü'minin ahirette ebedî cennete, nimetlere, huzura kavuşacağını, yaptıklarının karşılığını göreceğini bilmesi; bu dünyada başına gelen musibetler, kendisine yapılan haksızlıklar nedeniyle karamsarlığa, anlam boşluğuna ve psikolojik bunalımlara düşmesine engel olmaktadır.³⁵ Aksi durumda psikolojik ihtiyaçları giderilemediği zaman güven duygusunu kaybetmekte; kendisinde korku, güçsüzlük, çaresizlik duygularıyla ruhsal yapısında hastalıklara sebebiyet verebilmektedir.³⁶ Ayrıca zayıflıktan dolayı meydana gelebilecek psikolojik eziklik duygusu oluşmamakta, kendisini güçlü, metanetli hissetmekte ve teselli olmaktadır. Ahirette cennete, nimetlerine, cemâlullaha kavuşma inancı gerektiği yerde canını dâhi feda etme cesareti doğurmaktadır. Dolayısıyla cennete kavuşma inancı insan psikolojisi açısından hayati öneme sahip güçlü bir inançtır.

Kur'ân'da cennet asıl amaç değil dünya hayatındaki iman, salih amel ve ahlaki davranışların mükâfatı olarak sunulmuştur. Cennet ve nimetlerinin söz konusu edildiği âyetlerde cenneti hak edecek insanların özelliklerinden, davranışlarından bahsedilmiştir.

2. Cennetin İnsan Psikolojisini Etkileyen En Önemli Nitelikleri

Kur'ân'da cennetin birçok özelliğinden bahsedilmiştir. Cennette mutluluğun, ebedî hayatın, nezih mekânların, yiyecek, içecek, giyecek, ziynet eşyalarının olduğu; hüznün, korku, elem, yorgunluk, usanma gibi duyguların olmadığı ifade edilmiştir. Bu bölümde hayal ötesi ve sınırsız nimetlerle, güzelliklerle dolu olan söz konusu cennetin insan psikolojisi üzerindeki olumlu katkısı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

³⁴ Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevziyye, *Hâdi'l-ervâh ilâ bilâdi'l-efrâh*, thk. Zâid b. Ahmed en-Nüşeyrî (Cidde: Dâru Âlemi'l-Fevâid, ts.), 395 vd.

³⁵ Günay Tümer – Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi* (Ankara: Ocak Yayınları, 1993), 41; Ümit Horozcu, "Âhîret İnancı ve İnsan Psikolojisi", *Din ve Hayat* 16 (Haziran 2012), 106.

³⁶ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2009), 22.

2.1. Cennette Mutluluğun Olması, Hüzün, Korku ve Elemin Olmaması

İnsan yaratılışı gereği en iyiye, en güzele sahip olmak, mutlu bir hayat yaşamak, sınırsız nimetlere kavuşmak ister.³⁷ Hayatının büyük bir bölümünü bitmek bilmeyen bu arzularını gerçekleştirmek uğruna harcar. Ancak bu isteklere eksiksiz bir şekilde sahip olmak bu dünya hayatında mümkün değildir. Buna rağmen dünyadaki nimetler insanların iştahlarını kabartan özelliklere sahip olup onları kendisine bağımlı hale getirmektedir. Kur'ân'da 'asıl/gerçek' hayatın ahiret hayatı olduğu, dünya hayatındaki eksikliklerin, kusurların cennette olmayacağı, orada insanların arzuladığı her şeyin kendilerine verileceği ifade edilmiştir. Âyetlerde mü'minlerin akla, hayale sığmayan doğal güzellikte yaşayacakları yerler, kendilerine verilecek yiyecekler, içecekler, eşler, hizmetkârlar anlatılarak³⁸, cennetin mükemmelliği, sınırsız mutluluk yurdu olduğu, hayallere sığmayacak sonsuz nimetlerin bulunduğu³⁹ vurgulanmıştır.

Hüzün, korku ve elem dünya hayatında insanın endişelenmesine, uykusuz kalmasına, ağzının tadının bozulmasına sebebiyet vermektedir. Cennette verilecek nimetlerin başında hüznün, korkunun ve elemin olmaması gelmektedir. Kur'ân'ın çeşitli beyânlarında cennette mü'minlerin sevinç içerisinde olacakları, onlar için korku ve üzüntünün olmayacağı⁴⁰, "*Bizden hüznü giderip yok eden Allah'a hamdolsun.*"⁴¹ diyecekleri ifade edilmektedir. Cennetin her şeyiyle eksiksiz yaratılması, hiçbir bozukluğun olmaması, insana rahatsızlık ve bıkkınlık vermemesi, insan için orada ölüm, hastalık, acıkma, susama, yorulma, yaşlanma gibi kusurların olmaması en büyük mutluluk kaynağıdır. Dolayısıyla cennete dair bu bilgiler insanı ölçülü ve dengeli bir hayat yaşamaya teşvik eder, onu karamsarlık ve ümitsizlik girdabından korur ve dirayetli olmasını sağlar. Yani âyetlerde va'd edilen, ebedî yaşam alanı olan cennete kavuşma arzusu, inananları psikolojik açıdan motive eden, rahatlatan, ruh sağlığını pozitif yönde etkileyen önemli bir unsurdur. İnsanı yaratan, isteklerini, yönelimlerini, gizli-saklı herşeyini bilen Allah, iman edip salih amel işleyenleri cennet ile ödüllendireceğini va'd etmesi inanç ve ibadet konusunda onları motive etmektedir.

³⁷ Hüseyin Certel, *Din Psikolojisi* (Ankara: Andaç Yayınları, 2003), 88; Canan Selvi, *Astolojik Kişilik ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki* (Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 6.

³⁸ el-Hicr 15/45; ez-Zümer 39/20; et-Tûr 52/24; er-Rahmân 55/64,66; el-Vâkıa 56/28,29,31; el-Mürselât 77/41.

³⁹ Bu konuda bk. Muhammed Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-menâr* (Beyrut: Dârul-Kütübü'l-İlmiyye, 1999), 1/195; 10/210; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 17/78.

⁴⁰ Âl-i İmrân 3/170.

⁴¹ Fâtır 35/34.

2.2. Cennette Ebedî Yaşama

İnsanın bu dünyada en çok arzuladığı, fıtratında olan duygulardan biri de ebedî yaşamak, ölümsüz olmaktır.⁴² İnsan, süreli ve geçici olan dünyada bu duyguya ulaşamadığı için acziyete düşmektedir. Bununla birlikte bu duygu insan yaşamının devamı için en önemli etkenlerdendir. Dünya hayatındaki en büyük korkusu, kendisinin ve yakınlarının ölümüdür.⁴³ Sevdiği çevreyi terk etmeyi, sevdiği kişilerden ayrılmayı, ölmeyi ve yok olmayı istemediği de bir gerçektir. Nitekim *“Malının kendisini ölümsüz kılacağını sanar.”*⁴⁴ âyeti insanın bu eğilimine dikkat çekmektedir. Nitekim Ebu’s-Suud (öl. 982/1574) ahiretin unutulması, sanki dünyada ebedî kalınacakmış gibi saraylar, kaleler yapılmasını eleştirmektedir.⁴⁵ Şeytanın Hz. Adem (a.s) ile Hz. Havva’ya (a.s) melek olmayı veya ebedî yaşamayı telkin etmesi de bu gerçeği göstermektedir.⁴⁶ İnsan bu duyguyu benliğinden söküp atamaz.⁴⁷ Nitekim Hz. Hud’un (a.s) kavmi ile ilgili *“İçlerinde ebedî yaşama temennisi ile sağlam yapılar mı yapıyorsunuz?”*⁴⁸ sorusu bu gerçeği ifade etmektedir.

İnsanın bu duygularını bilen Yüce Allah: *“Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır.”*⁴⁹ buyurarak onları cenneti kazanmaya teşvik etmiştir. Değişik âyetlerde cennetin ve cennetliklerin ebedî oldukları ifade edilmiştir. Bu durum *“Cennetu’l-huld”*⁵⁰, *“hâlidîne fihâ ebeden”*⁵¹ ve *“ükülühâ dâimun”*⁵² ifadeleriyle anlatılmıştır. Dolayısıyla bu vb. âyetlerde ifade edilen ebedî yaşam alanı olan cennete kavuşma arzusu, insanı psikolojik açıdan motive eden, rahatlatan, ruh sağlığını pozitif yönde etkileyen önemli bir unsurdur.

Kur’ân, birçok âyetinde *“ölüm ötesi bir hayat”*ın varlığından, ölümün *“yok olmak”* anlamına gelmediğinden, dünya hayatından sonra her insanın ya ebedî mutluluğa kavuşacağını ya da mutsuzluğa mahkûm olacağını anlatmaktadır.⁵³ O, insanların duygu ve temayüllerini dikkate almakta ve bu bağlamda ahirette mükâfat vereceğini söylemektedir. Dolayısıyla cennette çeşitli mükâfatlar verileceğine inanan insanlar, psikolojik olarak huzura kavuşmaktadır. Dolayısıyla âyetlerde ifade edilen

⁴² Hayati Hökelekli, *“Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi”*, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/3 (1991), 151; Mustafa Koç, *“Ölümsüzlük Arzusu ve Birey Üzerindeki Etkileri”*, *Ekev Akademi Dergisi* 2/3 (2000), 61-69.

⁴³ Mustafa Köylü, *“Kur’an’da Ruh Sağlığı”*, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 23.

⁴⁴ el-Hümeze 104/3.

⁴⁵ Ebû’s-Suûd Muhammed b. Muhammed el-İmâdî, *İrşâdü’l-akli’s-selîm ilâ mezâya’l-Kur’âni’l-kerîm* (Beyrut: Dâru’l-İhyâi’t-Türâsi’l Arabî, 2010), 6/256.

⁴⁶ el-A’râf 7/20-21; Tâhâ 20/120.

⁴⁷ Yasin Pişgin, *Kur’an’da Karakter İnşası* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2022), 224.

⁴⁸ eş-Şuarâ 26/129.

⁴⁹ en-Nisâ 4/57.

⁵⁰ el-Furkan 25/15.

⁵¹ en-Nisâ 4/57, 122.

⁵² er-Ra’d 13/35.

⁵³ el-Mü’minûn 23/15, 16; el-Ankebût 29/64; Yâsîn 36/78-82; et-Teğâbün 64/7.

ebedî hayata, mutluluk yurduna kavuşma isteği mü'minlerin ruh sağlığını pozitif yönde etkilediği söylenebilir.

Cennetteki nimetlerin zamanla eksilip eksilmeyeceği, yok olup olmayacağı vb. hususlar inananların zihin dünyasını meşgul eden konulardandır. Bu nedenle Kur'ân'da cennet ile ilgili anlatımlarda “ebed” ve “huld” kelimeleriyle ve cennetin ebediliği nimetlerden daha fazla vurgulandığı söylenebilir.

2.3. Cennette Yiyecek, İçecek, Giyecek ve Ziyet Eşyaları

İnsanları yaratan Yüce Allah onların psikolojilerini de en iyi bilendir. Kur'ân'da insanların geçici dünyanın menfaati olan altın, gümüş, at, sağmal hayvanlara ve ekine karşı istekli olduğu vurgulanmıştır.⁵⁴ İnsan hayatı sonlu ve sınırlı olduğu gibi dünyanın nimetleri de sonlu ve sınırlıdır. Ayrıca dünyadaki nimetler insanları bağımlı hale getiren bütün cazibesine rağmen cennette verileceği ifade edilen nimetlerle kıyaslanmayacak derecede değersizdir. Dünyadaki her şeyin sonlu ve sınırlı olduğunu benimsemek, ahirete nisbetle değersiz olduğu bilincine sahip olmak, insan psikolojisini olumlu yönde etkilemektedir. Şöyle ki cennette va'd edilen nimetlere kavuşma inancı insanı karamsarlık ve ümitsizlikten korur, daha fazla ibadet yapmaya teşvik eder, onun geçici dünyaya bağlanmasına engel olmaktadır. Kur'ân sonsuz ve sınırsız nimetlerin ancak cennette mümkün olacağını vurgulayarak ruh sağlığını korumanın yöntemini ortaya koymaktadır. El-Hicr 15/88. âyette dünya nimetlerine gönülden bağlanılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Nitekim söz konusu âyetle ilgili dünya malının görünüşte zenginlik, aslında imtihan vesilesi olduğu, bu nedenle ona imrenilmemesi gerektiği, Allah'ın mü'minlere kalıcı nimetler lütfettiği yorumu yapılmıştır.⁵⁵ Zira dünya hayatının geçici nimetlerine gönülden bağlanmanın ruhsal bunalımlara sebebiyet vereceği de bir gerçektir.

Cennette et, su, süt, bal, şarab, bağlar, bahçeler, meyveler, ince ve kalın ipekten elbiseler, ziyetler⁵⁶ olduğu ifade edilerek insanların isteklerine uygun, ihtiyaçlarını gideren, iştahını kabartan nimetlerin varlığı zikredilmiştir. Cennet insanın hayalinin ötesinde sonsuz nimetlerle kuşatılmıştır.⁵⁷ İbadetlere teşvik amacıyla insanların hayal bile edemediği bu nimetlerin zikredilmesi, vaadlerde bulunulması Kur'ân'ın üslubundandır. O, insanların bu nimetlere kavuşabilmesi için gayret etmelerini tavsiye etmektedir. Dolayısıyla bu nimetler iman dolu yüreklere sahip mü'minleri daha iyi bir kul olmaya sevk etmektedir.

⁵⁴ Âl-i İmrân 3/14.

⁵⁵ Hayreddin Karaman vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsiri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 3/369.

⁵⁶ el-Kehf 18/31; el-Hac 22/23; Fâtır 35/33; Yâsîn 36/57; es-Sâffât 37/42, 46, 47; Sâd 38/51; ez-Zuhruf 43/73; ed-Duhân 44/53; Muhammed 47/15; et-Tûr 52/22; er-Rahmân 55/48, 52, 68; el-Vâkıa 56/20, 21, 29, 31, 32, 33; el-İnsân 76/21; en-Nebe 78/32.

⁵⁷ Cafer Kaysıcı, *Kur'ân-ı Kerim'de Mükafat ve Ceza* (Konya: Hüner Yayınları, 2006), 311.

Cennette sınırsız nimetler, eğlenceler ve zevkler bulunmaktadır. Sayısız nimetlerin sınırsız bir şekilde bulunması, insanlara ayrı bir mutluluk verecektir. Çünkü insan bir yönüyle biyolojik bir varlık olup onun yemeye, içmeye, dinlenmeye ihtiyacı vardır. Nitekim Zemaşerî *“Orada ebedî kalacaklardır, oradan hiç ayrılmak istemezler.”*⁵⁸ âyetini yorumlarken insanın dünyada hangi nimete sahip olursa olsun hep daha iyisini isteyeceğini ancak cennette böyle bir şeyi istemeyeceğini ifade etmiştir.⁵⁹ Kâdî Beyzâvî de (öl. 685/1286) cennette nimetler verildikten sonra nefislerin daha iyisini arzulamayacağını belirtmektedir.⁶⁰ Dolayısıyla bu, herkesin hayalini kurduğu bir hayattır.

Sonuç itibariyle Kur’ân, cennette türlü türlü ve sınırsız nimetler bulunduğunu söyleyerek, inanları cenneti arzulamaya ve kendilerine cenneti kazandıracak amelleri yapmaya teşvik etmektedir.

2.4. Cennette Eşler

Allah erkek ve bayanları biyolojik ve psikolojik olarak birbirini tamamlayan iki varlık olarak yaratmıştır.⁶¹ İnsanların giyinmek, türlü türlü yiyecekler yemek, bir mekâna sığınmak gibi bedensel ihtiyaçlarının yanında merhamet, dayanışma, muhabbet, kardeşlik gibi ruhsal ihtiyaçları da bulunmaktadır. Erkek ve bayanların birbirlerinin bu ihtiyaçlarını giderebilmeleri ancak meşru bir evlilik akdi gerçekleştirmeleriyle mümkündür. Ancak söz konusu bu ihtiyaçların, eşlerin arzularının tam anlamıyla gerçekleşmesi dünya hayatında mümkün değildir. Bu nedenle “eşler”, Kur’ân’da cennet tasvir edilirken üzerinde durulan önemli konulardan biridir.

İnsanın sevdiği kişi ile evlenmesi, huzurlu bir aile yuvası kurması fitrat gereği arzuladığı önemli bir ihtiyaçtır. Ayrıca insanın çok sevdiği bir kişinin ölümü durumunda, kendisinin de bir gün ölüp ona kavuşacağına inanması, teselli kaynağı olur ve acısını dindirmede etkin bir rol oynar. Kur’ân mü’min anne, baba ve çocukların Adn cennetlerinde bir araya geleceklerini, sevinçli, huzurlu, mutlu bir şekilde yaşayacaklarını, arzuladıkları her şeyi yaşayacaklarını, en iyi şekilde ağrılanacaklarını ve sabretmelerine karşılık ulaştıkları sonucun çok güzel olduğunu belirtmektedir.⁶² Bu durum insanın psikolojik yönden rahatlamasını sağlamaktadır. Çünkü dünya hayatında bir ömür boyunca birlikte yaşayan, birçok sıkıntıya katlanan eşler, huzur yurdu olan cennette bir araya gelmek isteyecektir. Dünya hayatında da

⁵⁸ el-Kehf 18/108.

⁵⁹ Zemaşerî, *el-Keşşâf*, 3/318.

⁶⁰ Nâsirüddîn el-Beyzâvî, *Envâru’t-tenzîl ve esrâru’t-te’vîl*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Maraşlı (Beyrut: Dâru İhyâ’it-Turâs, 1418), 3/295.

⁶¹ “O’nun ayetlerinden biri de sizin için kendisinde huzura ereceğiniz, kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhameti yerleştirmesidir. Kuşkusuz, bunda, düşünen insanlar için ibretler vardır.” (er-Rûm 30/21).

“Sizi bir tek candan yaratan, ondan da kendisiyle huzur bulacağı eşini var eden O’dur...” (el-A’râf 7/189).

⁶² er-Ra’d 13/23-24; Yâsîn 36/56; el-Mü’min 40/8; ez-Zuhruf 43/70.

çok önemli olan eşlerin çocukları ve aileleri ile bir araya gelmesi durumu cennette de gerçekleşecek ve en büyük mutluluk vesilesi olacaktır. Ayrıca cennette mü'minlere hûriler,⁶³ "ğilmân" ve "vildân" isimli genç hizmetçiler de verileceği ifade edilmektedir.⁶⁴ Kur'ân'ın cennette bu nimetlerin olacağını vurgulamadaki amacı, insanları dünyada daha erdemli bir hayat yaşamaya, şehevi duygularından arındırmaya ve ibadet yapmaya teşvik etmektir.

2.5. Cennette Yorgunluk ve Usancın Olmaması

Yorgunluk insanın huzurunu kaçıran önemli bir saiktir. İnsanlar yorulduğu zaman beden ve ruhen dinlenme, uyuma ihtiyacı duyarlar. Âyetlerde cennet ehli için yorgunluğun ve usancın olmadığı, uykuya ve dinlenmeye ihtiyaç duymayacakları ifade edilmiştir.⁶⁵ Dolayısıyla güzellikler diyarı cennette insanları rahatsız edecek hiçbir şey yoktur.

Mü'minlere cennet nimetlerinin vaad edilmesi, onların psikolojilerinde güven duygularını artırmakta, olumlu yönde motivasyon sağlamakta, günâha bulaşmalarını engellemekte, hayra teşvik etmekte ve yorgunluklarını gidermektedir. Ayrıca cennetin ebedî olduğunun söylenmesi, insanlardaki gelecekle ilgili belirsizlik korkusunu gidermekte ve onların rahatlamasını sağlamaktadır. Cennette ebedî yaşamın, her türlü nimetin verileceğinden hareketle orada bıkkınlığın olmayacağını söyleyebiliriz.

2.6. Cennette Huzur ve Güven Veren Mekânlar

İnsanların büyük çoğunluğunun kafa dinlemek, ruhen ve beden rahatlamak amacıyla şehrin gürültüsünden, beton yığınlarından uzaklaşmayı; gönlüne huzur veren yeşilliklerin, türlü türlü yiyeceklerin, nehirlerin, çağlayan suların, temiz havanın, rengârenk kuşların, sedirlerin, mücevherle süslenmiş koltukların, altın ve gümüş eşyaların bulunduğu mekânları tercih ettikleri görülür. Bu tür bir tabiat yapısının insanın beden sağlığının yanında ruhsal sağlığına da iyi geldiği, insanı stres, sıkıntı ve bunalımdan kurtardığı bir gerçektir. Yaşanılan ortamın insanın ruhsal yapısı üzerindeki bu önemli etkisinden dolayı Kur'ân'da cennetin bu yönüne vurguda bulunulmuştur.⁶⁶ Cennette bağlar, bahçeler, çeşitli yiyecekler, konaklar, ırmaklar, çadırlar, tahtlar, minderler ve daha pek çok huzur veren nimetin⁶⁷ olduğu

⁶³ es-Sâffât 37/48; Sâd 38/52; ed-Duhân 44/54; et-Tûr 52/20; er-Rahmân 55/56; el-Vâkıa 56/35.

⁶⁴ et-Tûr 52/24; el-Vâkıa 56/17; el-İnsân 76/19.

⁶⁵ el-Hicr 15/48; Fâtır 35/35.

⁶⁶ el-Enbiyâ 21/102; Yâsîn 36/57; ez-Zuhruf 43/71; el-İnsân 76/5, 6, 15; el-Mutaffifîn 83/25-28.

⁶⁷ el-Bakara 2/25; Âl-i İmrân 3/15, 136, 195, 198; en-Nisâ 4/13, 89, 100; et-Tevbe 9/72; Yûnus 10/9; er-Ra'd 13/35; İbrâhîm 14/23; en-Nahl 16/31; el-Kehf 18/31; Tâhâ 20/76; el-Hac 22/14, 23; el-Furkân 25/10; el-Ankebût 29/58; er-Rûm 30/15; Fâtır 35/33; Yâsîn 36/57; es-Saffât 37/42, 48, 49; ez-Zuhruf 43/70, 73; ed-Duhân 44/53, 54; Muhammed 47/12, 15; el-Fetih 48/5; et-Tûr 52/20, 24; er-Rahmân 55/48, 52, 54, 68, 72, 74, 76; el-Vâkıa 56/20, 22, 23, 28, 29, 32-34; el-Hadîd 57/12; el-Mücâdele 58/22; es-Saf 61/12; et-Teğâbün 64/9;

ifade edilmiştir. Bu nimetlerle çevrili bir mekânda yaşamak insana manevi bir lezzet sunar. Yüce Allah bu lezzeti tatmayı cennet ehline vaad etmiştir.

İnsanlar dünya hayatında kendilerini tehlikelerden koruyacak, güvende hissedecekleri bir mekânı arzularlar. Böyle bir mekân, dünya hayatı için zarurî ihtiyaçlar arasındadır. Bu nedenle cennet hayatı anlatılırken, insanın hoşuna giden, kendisini güvende hissedeceği, asla rahatsız etmeyecek meskenlerin olduğu⁶⁸ anlatılmaktadır. Ayrıca insanların bu güzel meskenlerde sevdiği kişilerle huzur içerisinde, samimi bir şekilde sohbet edecekleri bir ortamın olacağı ifade edilmektedir.⁶⁹ Kur'ân metafizik âleme ait, huzur ve güven hissiyatı veren bu mekânların özelliklerini zihinde ve gönülde müthiş bir tablo oluşturacak bir şekilde anlatılmaktadır. Kısacası cennette mü'minlere kimsenin hayaline gelemeyecek güzellikteki nimetler verileceği vurgulanmaktadır. Nitekim konu ile ilgili âyette onlar için saklanan mutluluğun kimse tarafından bilinmeyeceği ifade edilmiştir.⁷⁰ Dolayısıyla sıkıntılı dünya hayatının ardından insana huzur veren ve psikolojik olarak onu tatmin edecek meskenlerin olduğu anlatılarak sonsuz cennet hayatının güzelliklerini arzulamaları sağlanmaya çalışılmaktadır.

2.7. Cennette Kötü Hasletlerin Olmaması

Sevgi, kardeşlik ve barışın olmadığı; kıskançlık, bencillik, kin, nefret, düşmanlık gibi kötü hasletlerin; yalan, boş ve çirkin sözlerin olduğu toplumların huzurlu yaşayamayacağı bir gerçektir. Kur'ân bu menfi davranışları ortadan kaldırmak için birtakım ilkeler ortaya koymakla birlikte⁷¹ bu duyguların cennette olmadığını ifade etmektedir. O, cenneti mü'minlerin birbirine sevgi ve kardeşlik duygularıyla yaklaşacakları; yalan, boş ve çirkin sözlerden uzak duracakları; kıskançlık, bencillik, kin, nefret, düşmanlık gibi olumsuz duyguların olmayacağı bir mekân olarak tasvir etmektedir.⁷² Dolayısıyla cennete girenlerin manevî anlamda arındırılacakları, birbirlerine karşı asla kin, nefret, öfke gibi kötü duygular bulundurmuyacakları, daima mutlu olacakları, mutluluktan yüzlerinin parlayacağı söylenebilir. Huzur ve güven veren bu eşsiz mekânlarda mutlu hayat ebedî olarak devam edecektir.

et-Talâk 65/11; et-Tahrîm 66/8, 11; el-İnsân 76/21; en-Nebe 78/32; el-Burûc 85/11; el-Ğaşiye 88/15, 16; el-Beyyine 98/8.

⁶⁸ et-Tevbe 9/72; es-Saf 61/12.

⁶⁹ el-Hicr 15/47; el-Kehf 18/31; Yâsîn 36/56; es-Sâffât 37/44; et-Tûr 52/20; el-Vâkıa 56/15-16; el-İnsân 76/13.

⁷⁰ Secde 32/17.

⁷¹ el-Enfâl 8/61; Nûr 24/12-17; Fussilet 41/34; el-Hucurât 49/6-13; el-Haşr 59/9; el-İnsân 76/8, 9.

⁷² el-A'râf 7/43; Yûnus 10/10; İbrâhîm 14/23; ez-Zümer 39/74; el-Vâkıa 56/24, 25; en-Nebe 78/35; el-Ğaşiye 88/11.

Cennet ile ilgili âyetleri değerlendiren Muhammed Esed (öl. 1992), bu dünyada tadılabilecek bedensel ve ruhsal açıdan en keyif verici heyecanların müphem de olsa cennet hakkında bir ipucu verebileceğini söylemektedir.⁷³

Cennet, insanların hayal dünyasının ötesinde, tasvir edilemeyecek güzellikte ebedî saadet yurtdur. İnsanlar birbirlerine karşı kötü hasletlerinden, menfi duygu ve davranışlarından arındırılmış, güzel hasletlerle büründürülmüş olacaktır. Dolayısıyla birbirlerinden rahatsızlık duymayacaklardır. Kur'ân'a bakıldığında cennetin barış ve huzurun, lüks ve konforun, bedenen ve ruhen rahatlığın, ebedî mutluluğun bulunduğu bir mekân olarak tasvir edildiği söylenebilir.

Sonuç

İnsanlar psikolojik açıdan bir şeyi yaparken karşılık bekler. İnsanların karşılık göremeyeceği fiillerden kaçındığı görülür. Dolayısıyla insanı birtakım fiilleri yapmaya ve yapmamaya motive etmek amacıyla cennetin mükâfat olarak sunulmasının insan psikolojisinin üzerindeki etkisi rahatlıkla kavranacaktır. Ayrıca devamlı insanlığa faydalı işler yapmaya çalışmak, kişinin bireysel hayatının yanında toplumsal hayatında da huzurlu olmasını sağlayacaktır.

İnsanın iç dünyasını da dikkate alan, nefsinin olgunlaştırmayı ve arzularını doyum noktasına ulaştırmayı hedefleyen Kur'ân'da, metafizik bir âlem olan cennetin muhteşem güzellikleri insan zihninin algılayacağı, insanın psikolojik yapısına uygun bir üslupla anlatılmış ve insanlar teşvik edilmiştir. İnsan henüz dünya hayatındayken âdeti mutluluklarla dolu bu yeni hayatın, hayallere sığmayan güzelliklerin, özlemini duymaktadır. Dünya hayatında birtakım nimetlere kavuşabilmek için muhakkak çaba sarf etmek gerektiği de malumdur. O halde söz konusu cennetin nimetlerine kavuşmak için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Yaptığımız bu çalışmada gördük ki insan kavrayışının üstünde olan cennet, insanların inançlarında önemli bir yer ediniyor insan psikolojisi için hayati öneme sahiptir. Cennet ile ilgili bu bilgiler mü'minin psikolojik açıdan mutlu olmasını, olumlu sağlıklı bir yapıya kavuşmasını sağlamaktadır. Geçici ve yok olma özelliğine sahip, iniş ve çıkışlarla dolu olan dünyaya aşırı bağlılık, elde edemediği isteklerden dolayı insanda hayal kırıklıklarına, bunalımlara yol açacak ve psikolojisine olumsuz etki edecektir.

Cennetin her şeyiyle eksiksiz yaratılması, hiçbir bozukluğun olmaması, insana rahatsızlık ve bıkkınlık vermemesi, insan için orada ölüm, hastalık, acıkma, susama, yorulma, yaşlanma gibi kusurların olmaması en büyük mutluluk kaynağıdır. Dolayısıyla cennete dair bu bilgiler insanı ölçülü ve dengeli bir hayat yaşamaya teşvik eder, onu karamsarlık ve ümitsizlik girdabından korur ve dirayetli olmasını

⁷³ Esed, *Kur'ân Mesajı*, 3/1331.

sağlar. Yani âyetlerde va'd edilen, ebedî yaşam alanı olan cennete kavuşma arzusu, inananları psikolojik açıdan motive eden, rahatlatan, ruh sağlığını pozitif yönde etkileyen önemli bir unsurdur. İnsanı yaratan, isteklerini, yönelimlerini, gizli-saklı her şeyini bilen Allah, iman edip salih amel işleyenleri cennet ile ödüllendireceğini va'd etmesi, inanç ve ibadet konusunda onları motive etmektedir.

Kaynakça/References

- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. *El-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-kerim*. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye. 1998.
- Aydın, Hayati. *Kur'an'da Psikolojik İkna*. Ankara: Fecr Yayınları, 2016.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn. *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vil*. thk. Muhammed Abdurrahman el-Maraşlı. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, 1418/1985.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Muhammed Züheyr b. Nasr, Şerh ve Ta'lik: Mustafa Deyb Albuğa. 9 cilt. Dâru Tavki'n-Necât: 1422/2001.
- Canan, İbrahim. *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1992.
- Certel, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. Ankara: Andaç Yayınları, 2003.
- Cevziyye, İbn Kayyim Şemsüddîn Ebû Abdillah Muhammed b. Ebî Bekr. *Hâdi'l-ervâh ilâ bilâdi'l-efrâh*. thk. Zâid b. Ahmed en-Nüşeyrî. Cidde: Dâru Âlemi'l-Fevâid, ts.
- Cilacı, Osman. *İlahi Dinlerde Cennet İnanıcı*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1991.
- Ebû's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdî. *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Beyrut: Dârü'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2010.
- Esed, Muhammed. *Kur'ân Mesajı Meal-Tefsir*. çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 1999.
- Horozcu, Ümit. "Âhîret İnanıcı ve İnsan Psikolojisi". *Din ve Hayat* 16 (Haziran 2012), 104-107.
- Hökelekli, Hayati. "Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/3 (1991), 151-165.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: 1414/1994.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed. *Zâdu'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr*. thk. Abdürrezzak el-Mehdî. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1422.
- İsfahânî, Ebû'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed Râgıb. *el-Müfredat fi ğarîbi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Seyyid Keylânî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Kara, Necati. *Bir İletişim Aracı Olarak Kur'ân'da Beden Dili*. İstanbul: Bilge Yayınları, 2004.

- Kasapoğlu, Abdurrahman. "Kur'an'ın Psikolojik Tefsiri". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2011/2), 1-47.
- Kaysıcı, Cafer. *Kur'an-ı Kerim'de Mükafat ve Ceza*. Konya: Hüner Yayınları, 2006.
- Kırca, Celal. *Kur'an-ı Kerim'de Fen Bilimleri*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1984.
- Kırca, Celâl. *Kur'an ve Bilim*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1996.
- Koç, Mustafa. "Ölümsüzlük Arzusu ve Birey Üzerindeki Etkileri". *Ekev Akademi Dergisi* 2/3 (Ankara 2000), 61-69.
- Koç, Turan. *Din Dili*. İstanbul: İz Yayınları, 4. Basım, 2013.
- Köylü, Mustafa. "Kur'an'da Ruh Sağlığı". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 5-37.
- Kutluer, İlhan. "İlmü'n-Nefs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 22/148-151. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi u's-ş-şahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâki. Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arab, ts.
- Necati, Muhammed Osman. *Kur'an ve Psikoloji*. çev. Hayati Aydın. Ankara: Fecr Yayınları, 1998.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. thk. Yusuf Ali Bedevî. Beyrût: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1419/1998.
- Pişgin, Yasin. *Kur'an'da Karakter İnşası*. İstanbul: Timaş Yayınları, 3. Basım, 2022.
- Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddin. *Mefâtihu'l-ğayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981.
- Reşîd Rızâ, Muhammed. *Tefsîru'l-Menâr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Rod, Plotnik. *Psikolojiye Giriş*. çev. Tamer Geniş. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009.
- Selvi, Canan. *Astolojik Kişilik ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki*. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Sert, Hüseyin Emin. *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları*. İstanbul: Bilge Yayınları, 2003.
- Şahin, Fatih. *Budizm'de Nirvana Anlayışı*. Kayseri: Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Şahin, M. Süreyya. "Cennet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/374-376. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Şanver, Mehmet. "Dinî Tebliğ ve Eğitim Açısından Kur'ân'da İnsan Psikolojisi ve Özellikleri". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (Ocak 2001).

Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.

Tümer, Günay – Küçük, Abdurrahman. *Dinler Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları, 2. Basım, 1993.

Türcan, Galip. *Kur'an'da Ahiret İnanıcı*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf 'an hâkâiki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vüçûhi't-te'vîl*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavviz. Riyâd: Mektebetu'l-Ubeykân, 1998.

